

Finländska inslag i modern finlandssvensk skönlitteratur

De studier av finlandssvenskt språkbruk som publicerats på senare tid — bl.a. i *Språkbruk* — har huvudsakligen gällt tidningstext. Till dem som har sett närmare på skönlitterära verk hör högstadieläraren Olof Rubenson i Västerås, som här presenterar resultaten av sin undersökning.

Under min svenskläro-utbildning gjorde jag 1983 ett litet arbete om språket i finlandssvensk skönlitteratur. Jag antog att det i denna litteratur skulle förekomma inslag som kunde verka mer eller mindre främmande för en sverigesvensk läsare p.g.a. att författaren och läsaren inte tillhör samma nationella, kulturella och språkliga gemenskap.

Efter att ha läst Märta Tikkanens "Män kan inte våldtas" fick jag mitt antagande bekräftat. Eftersom bokens handling utspelade sig i Finland fanns där ord som hänförde sig både till det finländska samhället (*Arbetskraftsministeriet*) och till kultur och fritid (*eftermiddagsdans*, *boboll* m.fl.). Dessutom förekom slangord och vardagliga ord som var svårbegripliga (*småskis* 'småskola', *fodis* 'fotboll', *manka* 'bandspelare' m.fl.). Vidare fanns det ord som verkade främmande utan att de betecknade något speciellt finländskt (ex. *trotta* 'mosa, pressa') och ord som hade en annan innebörd eller användes på annat sätt än i sverigesvenskan (ex. *farmare* 'jeans').

Uppsatsen kom i sin slutliga form att omfatta tre böcker av Märta Tikkanen och en av Tove Jansson. Materialet har nu utvidgats med excerpter från böcker av Bo Carpelan och Walentin Chorell varvid listan över undersökt litteratur har fått följande utseende:

- Bo Carpelan: *Din gestalt bakom dörren*. (= *Din*) Helsingfors 1975. 166 s.
- Julius Blom — ett huvud för sig. (= *Jul*) Stockholm 1982. 122 s.
- Walentin Chorell: *Knappen*. (= *Kna*) Helsingfors 1972. 151 s.
- *Äggskalet* (= *Ägg*) Helsingfors 1974. 163 s.
- Tove Jansson: *Den ärliga bedragaren*. (= *Bed*) Stockholm 1982. 170 s.
- *Sommarboken*. (= *Som*) Stockholm 1972. 152 s.
- Märta Tikkanen: *Män kan inte våldtas*. (= *Män*) Stockholm 1976. 170 s.
- *Sofias egen bok*. (= *Sof*) Stockholm 1982. 112 s.
- *Århundradets kärlekssaga*. (= *Årh*) Stockholm 1979. 174 s.

Det angivna sidantalet avser textsidor.

Avsikten med min undersökning är att kartlägga och beskriva inslaget av språkliga särdrag som kan hänföras till språkbruket i Finland. En viktig uppgift är att ta reda på hur frekvent detta inslag är och i vilken mån det kan påverka förståelsen av texterna. Jag har valt att använda uttrycket *finländska inslag* som ett begrepp som inte bara omfattar finlandssvenska utan även finska.

Under insamlingsarbetet har jag antecknat dels avvikelser från sverigesvenskt språkbruk, dels ord och uttryck som inte nödvändigtvis behöver vara iögonfallande för en läsare i Sverige, men som ändå kan vara typiska för finlandssvenskan eller kan ha en annan betydelse i rikssvenskan. Egenamn och varunamn har inte tagits med.

Jag ska här presentera en del av materialet inom morfologi, lexikon och syntax. Artikeln avslutas med en sammanfattning där frekvensen av det finländska inslaget presenteras.

Morfologi

De morfologiska avvikelserna från sverigesvenskan kan föras in under kategorierna böjningsformer, ordformer och ordbildning.

Inom **verbböjningen** har de starka böjningsformerna *besluter* (Män, Sof, Kna) och *skrinner* (Kna) 'åker skridskor' belagts. Dessa är föråldrade i Sverige. Imperfektformerna *spjälkte* (Som, Ägg) och *lässtes* (Män) tillhör inte heller allmänspråket hos oss. Den senare formen är uppenbarligen ovanlig även i Finland och har inte kunnat beläggas i någon ordbok.

En dialektal prägel också i finlandssvenskan har imperativen *förlåtin* (Kna). Imperfektformen *tiggade* (Ägg) förekommer dialektalt i Västnyland och Åboland.

Även inom **substantiv- och adjektivböjningen** förekommer dialektala former såsom *föttrena* (Jul) 'fötterna' och *riktigert* (Jul) 'riktigt'. Ett exempel på de i talspråket så vanliga substantiven på -a där sverigesvenskan har -e förekommer i en replik: "Ge mera *bulla* åt Julius" (Jul). Som textstället visar är även ordets användning avvikande, eftersom *bulla* här fungerar som ämnesnamn i betydelsen 'sött vetebröd' och inte som appellativ i betydelsen 'vetebrödsbulle'.

Substantivet procent har noterats med pluraländelse, *procenter* (Bed), en böjning som även kan förekomma i finländskt tidningsspråk (Melin 1982, Stenmark 1983). Pluralböjningen av *pris* kan enligt SAOL vara både *pris* och *priser*. Ett textställe som jag ändå reagerade inför var: "--- stå och se på *prisen* och så gå in, ---" (Ägg). Den noterade formen skulle alltså enligt ordlistan tillhöra den sverigesvenska normen. Ändå har den tagits med i Stenmarks ordlista, eftersom normalformen i Sverige i denna betydelse är *priserna*. Hollmerus 1953 uppger endast *pris* som pluralform, varför det är troligt att best.f. *prisen* och talspraksfor-

men *prisena* har högre frekvens i Finland än i Sverige. Ett annat ord med gemensam singular- och pluralform är *äppel* (Ägg), en form som är mycket vanlig i finlandssvenskt talspråk.

I skrift förekommer allmänt *metwurst* (Din), säkert med stöd av finskans *metvursti*, i stället för *medwurst* som är den vanligare formen i Sverige. Det är osäkert om detsamma gäller för *limonad* (Bed) 'lemonad', eftersom ordet överhuvudtaget är ovanligare i dag, men Stenmark tar upp formen. I den senaste upplagan av SAOL har både *metwurst* och *limonad* försvunnit. Några vanliga finlandismer är substantivformen *ked* (pro kedja) i sammansättningen *dragked* (Män, Sof) och pronomenformen *flere* (Kna).

I de undersökta böckerna förekommer flera talspraksformer i dialogerna, några med stavelsebortfall. Klassisk är *ren* (Kna, Män) 'redan', som har ett högre stilvärde än *sku* (Män, Ägg) 'skulle' och *int* (Män, Kna, Jul) 'inte'.

Verbet *se* kan både i dialekterna och i det finlandssvenska riksspråket uttalas *si* (Ägg). Särskilt vanligt är att presensformen *sir* (Jul) har smält samman med *du* till *sidu* (Män, Sof, Jul). Liksom *si* är pronomenformen *di* (Jul, Kna, Ägg) 'de' vanlig i talspråket. Formerna är inte okända i Sverige, även om de hos oss främst hör hemma i dialekterna, där man säkert också kan höra *bivittna* (Jul) 'bevittna'.

Konsonantbortfall förekommer i *huvu* (Kna) 'huvud', som i Sverige motsvaras av formen *huve*, och i *redi* (Kna) 'redig', som både i Finland och i Sverige kan ha den vardagliga betydelsen 'rejäl'.

Den finlandssvenska **ordbildningen** uppvisar en del skillnader jämfört med den sverigesvenska vid några sammansättningar. I Kna omnämns "ett *nyssuppfört* hus" och en "*nyssbliven* far" i stället för *nyuppfört* och *nybliven*.

Sammansättningen *vattublå* (Din) har en förled som är vanligare i finlandssvenskan än i sverigesvenskan, där man skulle tala om *vattenblå*. *Vittvin* (kna), som tas upp av Stenmark, anförs som andra form i SAOL, varför den knappast kan betraktas som exklusivt finlandssvensk.

Löndag (Ägg) utan -e- som fugevokal liksom *lumpsamlarsaffär* (Ägg) med s i fogen verkar främmande. Det sista belägget är uppenbarligen en tillfällighet även i Finland.

Två sammansättningar som torde vara begränsade till finlandssvenskan p.g.a. sina efterleder är *timpeng* (Ägg) 'timpenning' och *indexförhöjning* (Män) 'indexhöjning'.

En typ av **avledning**ar som är vanliga i vardagsspråket både i Sverige och Finland är suffixavledningar på -is. Ordbildningssättet är produktivt i båda länderna, men orden vinner inte alltid spridning till den andra språkgemenskapen, varför sverigesvenskar kan stöta på många okända och t.o.m. svårbegripliga bildningar i finlandssvenskan. I belägget "*Jumppis* i skolan ska ha en kurs i jazzbalett, ---" (Kna) kan man nog räkna ut att ordet syftar på gymnastikläraren, men att *Hissis* (Kna) skulle vara en historielärare är svårare att förstå om man inte känner till slangordet *hissa* (Kna) 'historia'. Fler exempel anförs under "Finländska ord".

En suffixavledning som är specifikt finlandssvensk är *förstaklassist* (Sof) 'förstaklassare, elev i första klass'. Däremot är suffixet *-skan* som fogas till efternamn för att bilda kvinnliga personbeteckningar produktivt även hos oss, *Ahoskan* (Kna) 'fru Aho' och *Aemelinskan* (Bed) 'fröken Aemelin'. Troligen är dock avledningstypen vanligare i Finland.

Två prefixavledningar med hög frekvens i finlandssvenskan är *uppköp* (Kna, Sof, Ägg) 'inköp' och *förtjäna* (Bed, Din, Jul, Kna, Ägg) 'tjäna (pengar); ha inkomst'. Se även under semantiska skillnader.

Sammanskrivningar av småorden *denhär*, *dendär* o.s.v. samt *såhär* är mycket vanliga i materialet. Hos Tikkanen och Chorell förekommer de genomgående, medan Jansson tillämpar särskrivning i Bed och Carpelan i Jul.

Finländska ord och uttryck

Det största ordskiktet som jag noterat i de nio böckerna består av ord och uttryck som uppstått i Finland och som i de allra

flesta fall är helt okända i Sverige. De bildar i fråga om ursprung och användning (frekvens, stilnivå) ingen enhetlig grupp och låter sig inte alltid så lätt inordnas i underavdelningar. Till ursprunget kan de vara **dialektord**, t.ex. *hopa* (Som) 'ro baklänges', *asig* (Som) 'otäck, vidrig', *grodpingla* (Som) 'grodyngel', *trotta* (Män) 'mosa, pressa' och *vitovill* (Jul) 'vettvillig'.

Andra har enligt Ahlbäck 1971 uppstått i det finlandssvenska **riksspråket**, t.ex. *gräslinda* (Som, Kna) 'gräsmatta', och uttrycken *sist och slutligen* (Som) 'när allt kommer omkring' (numera ibland äv. i Sverige) och *sticka sig in* (Män, Kna) 'titta in'.

Eftersom dialekterna och riksspråket i Finland står i ett relativt nära förhållande till varandra kan det många gånger vara svårt att avgöra var ett ord eller uttryck har uppstått. Jag har därför valt att samla beläggen under beteckningen **finlandssvenska ord och uttryck**. Hit hör en del ord som hänför sig till vissa finländska samhällsförhållanden (se nedan). Ytterligare exempel på ord inom denna grupp är *aktersparkare* (Som) 'utombordare', *bondsack* (Män) 'luffarsack', *grälör* (Ägg, Kna) 'bannor, skäll', *kliddig* (Jul) 'kladdig', *stipla* (Sof) 'hoppa fel i barnlekar' och *vippa* (Din) 'låna'.

Några av orden förekommer i norskan och/eller danskan: *glansbild* (Sof) 'bokmärke', *kribbla* (Män) 'klia, krypa' och *markera* (Ägg) 'räcka upp handen'.

En del ord har ordagranna finska motsvarigheter. Jag nämner dem utan att ta ställning till i vilket språk de uppstått: *kurva* (Som) 'svänga, köra i kurvor', *latlåxa* (Sof) 'baklåxa', *leverlåda* (Kna) 'korvkaka', *takfilt* (Kna) 'takpapp'. Bollspelen *fyra mål* och *boboll* (Män) förekommer ej i Sverige; den närmaste motsvarigheten är brännboll.

I materialet uppträder flera slangord och vardagliga ord som inte förekommer i Sverige. Ett par lärarbenämningar på -is har redan nämnts. En tredje är *Finskis* (Kna) 'finskläraren'. Även *milisen* (Ägg) i dess finlandssvenska bemärkelse med kortstavigt uttal är ett okänt ord hos oss, där det betecknade i stället är bekant under ordet "lumpen". En sverigesvensk läsare förleds

att tro att det förekommer *milis* 'folkhär' (med betoning på -lis) i Finland.

Eftersom slang- och vardagsspråk ofta uppstår och används i tvåspråkiga kretsar i Finland kan flera belägg användas både i svenskan och finskan, t.ex. *fodis* (Män) 'fotboll', *dirika* (Män) 'direktör', *Mersu* (Män) 'Mercedes', *moj* (Jul) 'hej', *morjens* (Kna) 'hej', *psycka* (Kna), *kacka* (Som) 'skit, lort', *lätkä* (Män) 'ishockey', svordomen *voj juma* (Män) och *kiva* (Sof) 'kul, trevlig'. De tre sista orden är direkta finska lån. Några andra lånord som har ett neutralare stilvärde är *kokko* (Som) 'midsommarbrasa', *kytta* (Män, Jul) 'glöda, pyra' (belagt både i konkret och bildlig betydelse) och förleden i *pärttak* (Som) 'spåntak'.

Finlandssvenskan har också lånat in ord från andra språk. Från **ryskan** kommer det numera mindre vanliga *fortuschka* (Män) 'dragruta i fönster' och hästdroskan som i Män fått stavningen *istvostjik*. Fortfarande gångbart är däremot ordet *kamurka* (Jul) 'skrymsle, garderob'. Ordet *pirog* (Ägg) som ofta tas som exempel på ryskt lån har vunnit insteg i sverigesvenskan, varför det

numera är ett ord som kan räknas som allmänsvenskt, även om det är betydligt vanligare i Finland p.g.a. de kulinariska traditionerna.

Via ryskan har det **engelska** *skvär* (Ägg) 'öppen plats med plantering i stad' inkommit. Av senare datum är *jerrykanna* (Som) 'bensindunk av armémodell' som kommer från engelskans *jerry-can*. Ett gammalt lån från **tyskan** är ordet *schlafrock* (Som) 'nattrock'.

Ord som beskriver finländska samhällsförhållanden

För att få en viss uppfattning om skillnaderna mellan språkbruket i Sverige och i Finland i fråga om ord som hänför sig till samhällsförhållandena i de båda länderna har jag samlat finländska benämningar på institutioner, inrättningar, företeelser av officiell karaktär och yrken i en särskild grupp.

a) En stor del av orden betecknar något som har en motsvarighet i Sverige:

Alkoholbolaget (Din) numera Alko
alkoholbutik (Ägg)
arbetskraftsministeriet (Män)
barnträdgård (Sof)
gårdskar (Din, Kna, Män, Ägg)
läropliktsskolan (Sof)
nödnummer (Jul)
rektorskansli (Ägg)
rådgivningsbyrå (Kna)
skyddsväg (Sof)

Systembolaget
systembutik
arbetsmarknadsdepartementet
förskola
fastighetsskötare
den obligatoriska skolan
larmnummer
rektorsexpedition
här: mödravårdscentral
övergångsställe

Några av orden som kan föras hit är vardagliga benämningar:

poliskammare (Män)
rådgivningen (Kna, Sof)

polisstation
mödravårdscentral/barnavårdscentral

b) Två ord har olika betydelseinnehåll i Finland och Sverige. *Skolstyrelsen* (Sof) har sin motsvarighet i Skolöverstyrelsen, medan ordet skolstyrelse i Sverige är en kommunal myndighet. Ett *kommerseråd* (Din) är i Sverige en byråchef i Kommerskollegium medan ordet är en hederstitel i Finland.

c) Några ord betecknar något som saknar direkt motsvarighet i Sverige:

hälsosyster (Kna) numera hälsovårdare
tonårsklinik (Ägg)
vicehäradshövding (Män)
villavakt (Ägg)

Dessutom förekommer institutionsnamnen *Arbetrarinstitutet* (Din), *Barnmorskeinstitutet* (Kna) och *Folkhälsan* (Sof).

Föråldrade ord och ord som är vanligare i Finland

En del av det uppmärksammade ordförrådet består av ord som tidigare har använts i Sverige, men som numera är föråldrade i normal stil.

Fyra av de åtta ord som Mikael Reuter anförde som arkaismer i förra numret av Språkbruk (1987:1) ingår i materialet, *barnträdgård* och *gårdskarl* har redan nämnts. Dessutom *kravatt* (Din) 'slips' och *pulpet* (Jul, Ägg) 'skolbänk'. Även om yrkesbenämningen *gårdskarl* inte används i officiella sammanhang i Sverige i dag, är ordet långt ifrån utdött, utan tämligen väl rotat i många människors lexikon. Andra exempel på föråldrade ord är *allena* (Bed, Kna) 'ensam', *julgubbe* (Män) 'jultomte', *skönskrinningsskridsko* (Kna) 'konståkningsskridsko', *sprutkanna* (Som) 'strilförsedd vattenkanna', *paletå* (Jul) 'överrock' och *lider* i sammansättningarna *båtlider* (Bed) 'båtskjul' och *lidertak* (Sof) 'uthustak'.

En del i Sverige föråldrade ord har genom att de lever kvar i finlandssvenskan undergått en betydelseförändring, eftersom de betecknar moderna företeelser, t.ex. *lavoar* (Din, Ägg) 'tvättställ' och *hjälpkarl* (Kna) 'chaufförbiträde'.

Eftersom det många gånger är mycket svårt för att inte säga omöjligt att bedöma om ett ord är föråldrat eller bara ovanligt har jag till samma grupp som de redan

nämnda orden fört ord som man kan höra i Sverige men som är vanligare i språkbruket i Finland.

En del av dessa ord tas upp i Stenmarks ordlista, *kappsäck* (Bed, Som, Din, Kna) 'resväska', *militären* (Ägg) 'det militära', *spjälgardin* (Din) 'persienn', *ställvis* (Kna) 'här och var', *tambur* (Jul, Kna, Män) 'hall, kapprum' och *skov* (Kna) 'anfall'. Det sista ordet var "avgjort statt i utdöende i Sverige" enligt Bergroth 1917, men finns i SAOL 1986 i den belagda formen utan några kommentarer om bruket. Ordet *rat* (Ägg) 'avbetalning' är ovanligt hos oss och tas upp i flera framställningar som en finlandism. Ändå finns det med i SAOL utan några anmärkningar.

Benämningen *flygstation* (Din) 'flygplats' är vanlig i Finland och kan förekomma även hos oss, men då alltid i samband med mindre flygplatser. Ett ord med hög frekvens i finlandssvenskan är *länstol* (Din, Jul, Män, Årh, Ägg) som är normalordet för 'fåtölj'. Solstrand 1982 är den enda som tar upp ordet och anser att det är föråldrat i Sverige. Det är dock inte helt ovanligt att man hör det i dagligt tal.

Somliga ord har inte kunnat beläggas i facklitteraturen som finlandssvenska. Bedömningen av orden grundar sig i stället på egna iakttagelser och kan därför i vissa fall vara subjektiv. Således antar jag att ordet *begravningsplats* (Jul) i betydelsen 'kyrkogård' har högre frekvens i Finland än i Sverige, liksom *chokladkräm* (Kna) 'chokladpudding'. Möjligen betecknar de senare orden inte helt identiska rätter. *Enkel* (Bed) 'enfaldig' är möjligen vanligare med stöd av finskans "yksinkertainen". Det gamla ordet *fyrkar* (Kna) 'pengar, slantar' anföras av SAOL som vardagligt men flera tillfrågade har inte känt till ordet, som torde ha högre frekvens i vardagsspråket i Finland där det dessutom i vissa kretsar har stöd av det finska slangordet "fyrkka". Somliga läsare i Sverige reagerar kanske inte för ordet *småbröd* (Jul, Din) (fi. pikkuleipä) som torde vara den normala benämningen på det som vi oftast kallar *småkakor* (Din) eller bara *kakor*. Inom konditoribranschen är däremot *småbröd* det gängse uttrycket.

Det sista exemplet gäller efterleden *dräkt*, som möjligen med stöd av finskans *puku* är vanligare i Finland. Belagda sammansättningar är *arbetsdräkt* (Kna), *skyddsdräkt* (Kna) samt den ovanligare *skolavslutningsdräkt* (Kna). Många sverigesvenskar skulle nog i första hand använda *-kläder*.

Semantiska skillnader

I finlandssvenskan förekommer ord och fraser som till formen är gemensamma med rikssvenskan, men som har en annan innebörd och användning. Den oinvigde läsaren reagerar kanske inte för själva ordet utan för innehållet och sättet som det används på.

Anledningen till dessa semantiska skillnader kan vara att ordet eller frasen har genomgått en betydelseförskjutning eller -förändring i någondera språkvarianten. Under inflytande av finskan har *hämta* och *föra* fått sin betydelse utvidgad till att även omfatta betydelsen 'ta med sig' (Som, Den, Jul, Kna) och *ännu* kan betyda 'än en gång, ytterligare' (Din, Kna). Vidare uppträder adverbet *fast* i betydelsen '(gå) igen, (vara) stängd' vilket motsvarar fi kiinni; "...dörren...gick dånande *fast*." (Din).

I vissa fall är det inte säkert att det är finskan som gett upphov till de semantiska skillnaderna fast det ser så ut. Verbet *hålla* har i Män och Din kunnat beläggas i bet. 'behålla'. Denna betydelse samt 'förvara, ha' har tidigare förekommit i skriftspråket i

Sverige, men sedan blivit föråldrad. Finskan har därför med stor sannolikhet hjälpt ordet att leva vidare i de gamla betydelserna.

En liknande utveckling kan ligga bakom *semlans* semantik. Textbelägget "Mamman...kom med kaffet och en *semle*" (Kna) får den sverigesvenske läsaren att tro att det serverades en fettisdagsbulle/ fastlagsbulle till kaffet. Eftersom ordet inte förekommer i Finland i denna betydelse är det troligare att det är fråga om en matbrödsbulle med smör och ost på. SAOB beskriver en äldre användning av ordet som stämmer bra överens med det finländska bruket, som har stöd av det finska lånordet *sämpylä*. I Sverige lever ordet således kvar men har genomgått en betydelseförändring.

En *aula* är i Sverige en stor samlingssal, vanligtvis i skolor och universitet, medan ordet i Finland även kan ha betydelsen 'vestibul eller hall' exempelvis i ett sjukhus. Visserligen får orden ofta sina förklaringar i ett sammanhang, men läsaren kan ändå bli en aning förbryllad när han läser "Halv åtta stod han i *sjukhusaulan* där en städerska sopade över golvet med en jättestor dammsugare." (Kna). Tveksamheten blir säkert inte mindre om läsaren känner till att Karolinska sjukhuset i Stockholm har en stor föreläsningssal som benämns just "sjukhusaulan".

Många ord med semantiska skillnader är välkända och omtalade i facklitteraturen. Några exempel bland många:

	<i>fisv. bet.</i>	<i>allmänsv. bet.</i>
dyna	huvudkudde	soffkudde; sittdyna; tunnare madrass
förtjäna	tjäna, få som inkomst; ha inkomst	göra sig förtjänt av
klafsa	glappa (om skor)	trampa tungt i ngt vått
korrigera	rätta (som skolterm)	rätta, förbättra; (ej skolterm)
riktigt	egentligt	riktigt, ordentligt
värdinna	husmor, bondhustru	kvinnlig värd

För läsare i Sverige är det viktigt att hålla i minnet att ord som kan föras till denna grupp oftast har undergått en betydelseutvidgning i finlandssvenskan, varför den sve-

rigesvenska betydelsen också är vanlig eller förekommande i Finland.

Några exempel på ord som inte har kunnat beläggas i facklitteraturen:

glasskaka	glasstårta	Ordet används inte. Skulle kunna vara en mindre kaka gjord av glass.
kacka	skit, lort	Används som verb 'göra sitt tarv; lorta ner'.
lägga på	sätta på "Hon gick till spisen och la på en kastrull".	Anv. endast om något som ligger, ex. en bordsduk.
uppköp	inköp; inköpta varor	Inköp i större mängder, ofta yrkesmässigt.
vaka	vara vaken på natten (i allmänhet). Anv. möjl. påverkad av fi. <i>valvoa</i> .	Vara vaken för ett speciellt ändamål.

Syntax

Undersökningen har inte omfattat något systematiskt studium av ordföljd, trots att flera avvikelser har iakttagits. Dessutom har inte prepositionsbruket behandlats fullständigt, varför beläggen inom detta avsnitt är färre än de borde vara.

Antalet substantiv i genitivform anses vara högre i finlandssvensk än i sverigesvensk tidningstext (Liljestrand 1985 s. 76 f.). I skönlitteraturen kan de förväntas vara ovanligare. I materialet förekommer typer av nominalfraser som skulle ha annat utseende i Sverige. I "Fyra cylinders petroleummotor..." (Bed) kunde de två första orden bilda ett sammansatt adjektiv, *fyracylindrig*. Konstruktioner av den följande typen torde vara rätt vanliga i Finland: "nians bio" (Män) och "tvåhundrafemtians Mersu" (Män).

Verbfraserna med annorlunda utseende är betydligt vanligare i de lästa böckerna. I några fall har uttrycken kunnat beläggas i facklitteraturen:

ha ledsamt efter någon (Kna) 'längta efter ngn'

få sömn (Kna) 'kunna somna'

lämna bort (Din) 'utelämna'

Verbet *bli* uppträder i finlandssvenskan liksom i flera sverigesvenska dialekter i olika konstruktioner som avviker från riksspråket. I Jul och Kna finns det specifikt finlandssvenska *bli under* 'komma under (t.ex. ett fordon), bli överkörd av'. Om *bli* står tillsammans med ett rumsadverbial kan det ha betydelsen 'stanna' utan att vara iögonfallande, ex. *bli här*, *bli hemma*. Ute-lämnas däremot adverbialt verkar konstruktionen mer främmande; "Bli inte länge" (Kna), "Vi blir kanske länge" (Jul). Denna betydelse är inte okänd i Sverige och finns belagd i flera dialekter (Arkivet för Ordbok över svenska dialekter), men torde i allmänspråket vara vanligare i Finland, där konstruktionen har stöd av finskans *jäädä*.

I finlandssvenskan är bruket av verbet *be* 'bjuda' vanligt, men iögonfallande blir det

först när ett rumsadverbial inte sätts ut: "Farmorn undrade om de inte borde ha bett slakten till Johanne." (Som).

Ett annat verb med högre frekvens i finlandssvenskan är *rymmas* (Kna) 'få rum'. Det konstrueras dessutom inte så sällan med en betonad partikel, ex. *rymmas in* (Kna, Män, Ägg) och *rymmas med* (Sof).

I finlandssvenskan hör man ibland verb användas i kontexter där vi i Sverige väntar oss en konstruktion med betonad partikel eller indirekt objekt. Beläggen "Vem kan låna en femma?" (Ägg) och "Om du inte kan låna en tia" (Kna) låter därför främmande i våra öron, som är vanare att höra "Vem kan låna *mig* en femma?" eller "Vem kan låna *ut* en femma?" Den betonade partikeln väntar man sig även i konstruktionen "hjälpa till med något". I Jul kan man i stället läsa "Julius får hjälpa att bära in ved...", vilket tydligen inte låter onaturligt i finlandssvenska öron.

vara på jobb
vikariera någon
Kom och äta!
Jag vill be av henne ett foto
...hon är den enda som *vet mig*

Några tidsuttryck:

sista lördags
sista sommaren
efter en timme
stängd till vintern
"tie före åtta"

Några verb kan uppträda med rumsadverbial som uttrycker riktning i stället för befintlighet, "Dit hamnar vi alla..." (Jul). Verbfrasen har sitt ursprung i äldre högsvenska, men finskan kan fungera bevarande. I finskan finns också motsvarigheten till "En plankbit *hittar* han *från* bygget" (Jul), där vi skulle säga "hittar på bygget":

Satsflätor med utsatt *att* har belagts två gånger, "...sin skräck för det han såg *att* måste komma...". En annan konstruktion som inte används i Sverige men väl i flera andra språk, bl.a. danskan och ryskan, exemplifieras med belägget "*Vi* har talat *med mamma* om dej, sa han." En sverigesvensk skulle säkert tro att fler än två personer deltagit i samtalet, vilket inte behöver vara fallet om en finlandssvensk uttrycker sig på detta sätt.

Några konstruktioner och deras sverigesvenska motsvarigheter:

vara på jobbet; arbeta
vikariera för någon
Kom och ät!
jag vill be henne om ett foto
känner till mig; känner mig

i lördags
i somras, förra sommaren
om en timme
stängd för vintern
tio i åtta

Undersökningen har visat att de lästa böckerna, med undantag av prosadikten Årh, innehåller så många egenheter som kan hänföras till språkbruket i Finland att en sverigesvensk läsare inte kan undgå att lägga märke till dem. Om man lägger ihop samtliga iakttagelser inom lexikon, morfo-

logi och syntax visar det sig att de i genomsnitt uppträder ungefär en gång per sida i Kna och en gång på var fjärde sida i Din. Ägg, Bed, Som och Jul har ungefär ett belägg på varannan sida medan Män och Sof har ungefär en notering per 2,5 sidor. Inom ordförrådet har 178 olika ord och

orddelar noterats. Ett morfem som både bildar ett eget ord och ingår i en sammansättning har räknats bara en gång.

Av beläggen har 71 förts till gruppen "finländska ord och uttryck". Härtill kommer ytterligare 20 ord av de 34 som hänförs sig till finländska samhällsförhållanden. Antalet föråldrade ord/ord som är vanliga i finlandssvenskan är 47, och ungefär lika många eller 49 är orden med semantiska skillnader.

Dessa siffror ger endast en viss bild av det finländska inslaget i litteraturen. Eftersom materialet till stor del bl.a. består av ord som är fullt förståeliga om än ovanliga i Sverige, (t.ex. allena, barnträdgård, paletå, pulpet) och ord som endast har högre frekvens i Finland (t.ex. begravningsplats, kappsäck, tambur) visar inte en frekvensberäkning om den enskilde läsaren uppfattar det som jag kallar finländskt inslag som något störande eller något som försämrar förståelsen av texten.

Att de rent finländska orden är okända för sverigesvenskar behöver inte betyda att de påverkar läsningen negativt. Läsaren märker t.ex. att orden är främmande och accepterar kanske att författaren använder andra ord och uttryck eftersom han eller hon lever i ett annat land och i en annan språkgemenskap. Naturligtvis gäller inte detta om det främmande inslaget blir alltför påtagligt.

En mer negativ inverkan på läsupplevelsen har troligen skillnaderna i användningen av ord som förekommer både i sverigesvenskan och finlandssvenskan. Några exempel är *förtjäna*, *hur* 'varför', *hämta*, *klafsa*. Likaså reagerar troligen läsaren i Sverige när ord uppträder i andra former än han är van vid (t.ex. *besluter* pro *beslutar*, *procenter* pro *procent*, *dragkedja*, *flere* pro *flera*), liksom många syntaktiska företeelser kan uppfattas som rena språkfel (t.ex. "vikariera ngn" pro "vikariera för ngn", "kom och äta!" pro "kom och ät", "sista lördags" pro "i lördags" och satsflätor med utsatt *att*). Även prepositionsavvikelser är sådant som faller i ögonen på ett annat sätt än vad vanliga ord gör.

Jag tycker inte att det finns någon anledning för finlandssvenska författare att und-

vika finländska inslag. De måste kunna använda det språk som är naturligt för dem och för den finlandssvenska läsekretsen. Detta är viktigt inte minst för den språkliga identiteten. För många sverigesvenskar kan dessutom de finländska inslagen ge litteraturen en extra krydda och skänka läsaren associationer och föreställningar som kan utvidga hans språkförståelse och tolerans. Detta gäller som jag redan påpekat främst ordförrådet.

Men visst finns det också ord och uttryck som är besvärliga för oss i Sverige och som kanske kunde kräva förklaringar. Tove Jansson praktiserar för detta ändamål fotnoter i någon av Muminböckerna. Personligen tycker jag att det vore intressant om något förlag ville ge ut finlandssvenska romaner med ordförklaringar i slutet av böckerna, där man kunde ta upp svåra eller förrädiska ord.

Avslutningsvis ger jag några exempel på ord som kunde komma i fråga, även om de ibland kan få sin förklaring i kontexten.

Din: lokal, kommerseråd

Jul: kamurka, kytta

Kna: hissa, överhalare, aula, semla

Ägg: milisen, villkor, stafett

Bed: värdinna

Som: petroleum, alla 'alfågel', hopa, aktersparkare

Män: dirika, fodis, lätkä, manka, fortuscha, istvostjik, trotta, farmare, farmarkjol, kribbla, boboll

Sof: glansbild, kiva, stipla, skyddsväg

Ärh: kytta

Ahlbäck, Olav: Svenskan i Finland. 2 uppl. Stockholm 1971.

Bergroth, Hugo: Finlandssvenska. Helsingfors 1917.
Hollmerus, Ragnar: Svensk ordlista och fraseologi. Helsingfors 1953.

Liljestrand Birger: Juttu och sammetsfarmare. Notiser om finlandssvenskt tidningsspråk. Umeå 1985.

Melin, Christina: Språket i Åbo underrättelser. En studie av finlandismer ur rikssvenskt perspektiv. (Duplic.) Uppsala universitet 1982.

Reuter, Mikael: Vad är finlandssvenska? Språkbruk 1987:1.

Solstrand, Helena: Det finlandssvenska språket. I: Boken om Svenskfinland. Esbo 1982.

Stenmark, Harry: Finlandssvenska ord och uttryck. 3 rev. och utökade uppl. Stockholm 1983.